

MET DE VLINDERWERKGROEP NAAR DE KAMPINA

Onze eerste excursie van dit jaar zit er weer op. Zondag 8 mei gingen we naar de Kampina. We maakten een wandeling bij de Huisvennen, in de hoop dat we daar veel vlinders en libellen zouden aantreffen.

Opvallend aan Kampina is de uitgestrektheid, de ongereptheid, de rust en vooral de variatie. Met name bij de Huisvennenroute krijg je bij bijna elke bocht weer een compleet andere beleving. Het landschap wisselt voortdurend van dicht bos tot open heide en van kletsnatte vennen tot gortdroge stuifzandheuvelds. De afwisseling in vochtigheid en begroeiing brengt ook een grote variatie aan dieren met zich mee. Van bosuil tot kraanvogel en van heideblauwtje tot groene kikker voelen zich hier thuis. De natuurlijke rijkdom van dit gebied staat al lang bekend. Het was onder meer een favoriete plek van de heer Van Tienhoven, de (mede-)oprichter van Natuurmonumenten, die bij de Zandbergsvennen begraven is onder enorme zwerfkeien. Zijn vereniging zet zich nog volledig in om Kampina zo adembenemend mooi te houden. De afgelopen jaren zijn er bijvoorbeeld veel vennen (waaronder ook de Huisvennen) opgeschoond om de waterkwaliteit te verbeteren, voedselrijk slib is verwijderd van de venbodem, er is waar nodige gekapt en geplagd op de venoever, waardoor de wind weer vrij spel heeft op het water en er minder blad valt in de vennen.

We parkeren bij het Loo, vanwaar we snel op pad gaan om Corrie en Thieu op te zoeken, zij wachten bij een andere parkeerplaats. We worden verwelkomd door vogelgezang, de vink en de tjiftaf laten van zich horen, de boomklever laat zich zelfs een paar maal zien. In de verte vliegt een witje. Linksaf pikken we de witte wandelroute op en al snel noteren we de eerste libellen: glassnijder, smaragdlibel en viervlek. Ook vliegt er een mannetje citroenvlinder rond, hij patrouilleert langs het brede bospad op zoek naar een vrouwtje. En een dikke meikever zoekt langs ons heen, een specht laat ook horen dat hij hier een territorium heeft veroverd.

Corrie en Thieu staan ons op te wachten bij het klaphekje, waar we doorheen gaan om het enorme begrazingsgebied van de Kampina te betreden. IJslandse paarden en runderen zijn de hinnikende en herkauwende werknemers van Natuurmonumenten die samen zorgen voor een natuurlijk evenwicht in het bos en op de heide: grassen en jonge boompjes krijgen geen kans om alles te overwoekeren en de heidebegroeiing kan zich goed ontwikkelen. Vroeger werden de heidevelden begraasd door schaapskudden, boeren hadden de schapen nodig als leveranciers van mest en wol. Door de introductie van kunstmest en invoer van goedkope wol uit Engeland werden de schapen overbodig en raakte de heide begroeid met bos en grassen. Om te voorkomen dat de heide overal dichtgroeit zijn de paarden en runderen ingezet, die de jonge boompjes opknabbelen en het woekerende pijpenstrootje weg te grazen.

Gelukkig blijft er nog genoeg pijpenstrootje over om de rupsen van het bont dikkopje, dat we juist voorbij het hekje vinden, van voedsel te voorzien. Dit klein oranjebruine vlindertje is een soort van de rode lijst van dagvlinders. De mannetjes zijn snelle vliegers en vertonen territoriaal gedrag vanaf een tak of een hoge grasspriet. De vlinders voeden zich met nectar van onder andere vuilboom, braam en echte koekoeksbloem. Het grootste deel van zijn leven brengt dit beestje door als rups. De soort overwintert als volgroeide rups tussen samengesponnen grasbladeren. In het voorjaar vindt, na een zonnebad van een dag of tien, de verpopping plaats. Van half mei tot half juni (maar dit jaar dus een stuk vroeger door het mooie voorjaarsweer) vliegt hij in één generatie in vochtige, grazige vegetaties langs bosranden en bospaden.

We belanden al snel bij de Witte Bergen, dit stuk is niet geheel met bos beplant. Tot zo'n twintig jaar geleden waren er hier en daar nog plekken met open stuifzand. Alhoewel er druk werd gespeeld en gerecreëerd raakten de kale zandhopen spontaan begroeid met zomereiken, ruwe berken en grove dennen. De grillig gevormde dennen die ontkiemd zijn uit aangewaarde zaden worden ook wel vliegdennen genoemd. Er liggen hier opvallend veel immens grote mierenhopen. Aan onze linkerhand ligt een drooggevalvennetje, wollegras of is het veenpluis(?) getuigt nog van de vochtige omstandigheden. Achter het vennetje verscholen tussen de struiken staat een ree, als ze ons in de gaten krijgt stapt ze langzaam verder tot ze uit ons gezichtsveld is verdwenen. Er vliegen hier opvallend veel bonte dikkopjes rond, ook zien we een vrouwtje boomblauwtje en een vrouwtje citroenvlinder, die eitjes afzetten op de kleine vuilboomstruikjes. En een jakobsvlindertje zoekt de bladeren van jakobskruid op om voor haar nageslacht een kant-en-klaar maaltijd te verzorgen.

Nauwelijks kunnen we ons losrukken van deze plek, maar we moeten verder en staan dan bij het eerste ven weer ons te verwonderen over het grote aantal bonte dikkopjes dat zich hier tegoed doet aan de nectar van het madeliefje in het kort afgegrasde gras. Het geluid van boompieper en fitis streelt onze oren, we komen ogen te kort om de libellen te determineren, maar slagen er in om watersnuffel, vuurjuffer, smaragdlibel, viervlek, het vrouwtje van de gewone oeverlibel en grote roodoogjuffer te onderscheiden. En niet te vergeten het vrouwtje venwitsnuitlibel dat bij Corrie op haar voorhoofd landt! Zij bleef nog even zitten ook, zodat we goed het witte snuitje konden zien. Het is een vrij algemene libel van vennen en hoogveen, hij vliegt van eind april tot eind augustus. Jonge venwitsnuitlibellen vliegen van het water af en worden aangetroffen op beschutte plekken in bossen en heideterreinen. Zonnende dieren zijn vaak te vinden op boomstronken en dode boomtakken. Eenmaal terug bij het water verdedigen de mannetjes een klein territorium, vanaf een zitplek in de oevervegetatie. De eitjes worden door het vrouwtje al vliegend los in het water afgezet, vaak op plaatsen met veel veenmos in het water. Het mannetje verdedigt het vrouwtje door vlak boven haar te blijven vliegen en andere mannetjes weg te jagen. De larven overwinteren twee keer. Uitsluipen gebeurt van eind april tot begin juli, met de hoogste aantallen in eind mei.

Na een poosje hebben we een mooi uitzicht over de open vlakte. Honderden jaren geleden, toen meerdere schaapskuddes de woeste gronden van Kampina begraasden, was het waarschijnlijk één grote zee van heidestruiken en stroken zand. Onder het huidige regime met koeien en paarden is het een bijzonder structuurrijke heide met een sterke afwisseling van grassen, heideplanten, struiken en enkele bomen. In deze gevarieerde boomheide voelt een groot aantal dieren zich prima thuis, waaronder graafwesp, boomleeuwerik en levendbarende hagedis. Enkele dagen per jaar strijken hier zelfs kraanvogels neer, die de ruige en vaak doodstille vlakte uitkiezen om een tussenstop te maken op hun trektocht van en naar het zuiden.

De route slingert verder tussen de vennen door. In het topje van een boom zit een gekraagde roodstaart te zingen uit volle borst. Maar ook hier trekt een bijzondere libel onze aandacht: de gevlekte witsnuitlibel. Dit is een uiterst zeldzame libel van laagveenmoerassen en vegetatierijke vennen en duinplassen. Het mannetje komt steeds terug op hetzelfde takje zitten, midden in zijn territorium, zodat we hem goed kunnen bewonderen. Geslachtsrijpe mannetjes bezetten zitposten aan de waterkant en verjagen andere mannetjes die in de buurt komen. Voorbijvliegende vrouwtjes worden direct gegrepen voor de paring. Het vrouwtje zet de eitjes al vliegend af, op plaatsen met veel waterplanten. Vaak wordt ze hierbij bewaakt door het mannetje dat vlak boven haar blijft

vliegen. Het komt echter ook voor dat het vrouwtje ervoor kiest om de eitjes op een later tijdstip af te zetten, zonder de aanwezigheid van een mannetje.

De vennen van Kampina, zoals het Duikersven en het Kogelvangervensven waar we nu langs komen, liggen op de plekken waar de wind na de laatste IJstijd het dekzand tot op de leemlaag heeft weggeblazen. Op deze kleiachtige ondergrond blijft het regenwater staan, waardoor hier al eeuwen prachtige, kraakheldere vennen liggen. Aan de overkant van het Kogelvangervensven zien we waar het uitgestoven zand terecht is gekomen: aan de noordzijde, waar nu de beboste Groene Bergen liggen. In de 18e eeuw oefende de gendarmerie hier haar schietkunsten door over het ven in de zandheuvels te schieten, vandaar de naam Kogelvangervensven. . Nog steeds worden de vennen van de Kampina alleen gevoed door regenwater. Dat water is voedselarm en zuur zodat er zeldzame planten groeien als klokjesgentiaan, veenpluis en veenbes. Boven het ven zweven kokmeeuwen rond, kuifeend, dodaars en fuut zoeken al zwemmend en duikend hier hun voedsel bij elkaar. Ook nijlganzen en aalscholvers worden hier gespot.

We wandelen bijna rondom het Kogelvangervensven, en hebben dan aan onze rechterhand de langwerpige gevormde Huisvennen. Tussen het bosbessenstruweel vinden we een groentje. Dit kleine vlindertje vliegt van eind april tot half juli in één generatie. De vlinders voeden zich met nectar van onder andere wilde lijsterbes, sporkehout, rode bosbes, dopheide en braam. De mannetjes scholen vaak samen in een één tot twee meter hoge struik. De bovenzijde van de vlinder is bruinig, de onderkant - hij zit altijd met zijn vleugels gesloten- is glanzend groen. Die onderkant richt hij als een zonnepaneel naar de zon om te profiteren van de warmte. De rupsen eten van de bloemknoppen van braam, van het jonge blad en de vruchten van sporkehout, van de knoppen en de bladeren van struikhei, dophei en bosbes en van de groeipunten en de bloemen van bijvoorbeeld brem en heidebrem. De verpoping vindt plaats in de strooisellaag; de soort overwintert als pop.

Het Groothuisven, even verder aan onze linkerhand, is één van de waardevolste vennen van Kampina, een botanisch juweeltje. Hier is het water nog bijna net zo schoon als veertig jaar geleden, terwijl veel andere vennen door toestroom van meststoffen aanzienlijk zijn vervuild. In en rond het Groothuisven komen nog planten voor die elders zeldzaam zijn geworden, zoals beenbreek. De vennen zijn de afgelopen jaren opgeschoond en rondom is geplagd en is de struiklaag verwijderd, zodat de wind vrij spel krijgt en er minder blad in de vennen valt.

Dan gaan we het bos in. Er groeit hier veel adelaarsvaren en bosbes. Op een splitsing rusten we even uit op een omgevallen boom, waar een drietal Citroenvlinder rondwarrelen. Sommigen kunnen ondanks het warme weer toch nog de moed opbrengen om een kijkje te gaan nemen bij het vogelscherm bij het Ganzenvan, dat bedekt is met waterlelies. We zien hier kuifeendjes, Kieviten en een blauwe reiger, we horen de koekoek. Tussen de bosbessen vliegen slanke azuurblauwe juffertjes met de naam, U raadt het al, azuurjuffer! Op naar het volgende ven, door het bos met de Kampinamot of Bosbesmot zoals wij hem noemden, op de bosbes, de juiste naam is Berkenoogspanner, wit spannertje met grijze puntjes en op elke vleugel een oog. We horen wulpen jodelen boven de heide, en een bonte specht laat zich hier zien.

De route blijft afwisselend, nu hebben we weer een prachtig uitzicht op de Kampinase Heide. Op het pad vliegen groene zandloopkevers voor ons uit. Dan het bos weer in naar de volgende schuilhut bij het Meeuwenven, maar dat geloven we wel, de tijd begint te dringen en zachtjesaan lopen we verder door een beukenbos waar het heerlijk koel is. Een volgend ven dient zich aan: het Flesven, met wat

fantasie in de vorm van een fles, ook hier weer allerlei juffertjes en het gewoon doortje, een sprinkhaansoort die geen geluid maakt, in tegenstelling tot vele andere sprinkhanen. Langs het pad groeit een mooie koningsvaren, een zeldzame soort, die geen sporen onder het blad vormt maar een pluim van bruine sporendragende smalle bladeren vormt. Langs het Lelieven vervolgen we onze route, hier horen we een groene specht en het goudhaantje. Dan verlaten we het vennengebied en gaan richting een klaphekje, maar eerst verwonderen we ons nog over het zoveelste bont dikkopje, ik heb er ondertussen zo'n 15 genoteerd. Een kleine vuurvlieder laat zich nog heel even zien, en een koolmees neemt afscheid van ons: zie die tien, zie die tien, hij kon niet tellen want we waren met zijn negenen! We nemen nog een drankje bij Belveren, terugkijkend op een zeer geslaagde middag en gaan dan terug richting Dongen.

Fia Grootzwagers